

Ungāts kontrolē

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

21. SEPTEBRĪ

NR. 36

JAUNĀS SEZONAS DARBS TEĀTROS

Pēc īsa pārtraukuma un atpūtas savas durvis atkal atvēruši mūsu teātri, un tanīs sācies intensīvs jaunrades darbs. Šim darbam, salīdzinot ar iepriekšējo sezonu, dažā ziņā lemts risināties jaunus apstākļos.

Varonīgā Sarkanā Armija kopā ar apvienoto nāciju armijām sakāvuši un nospieduši uz ceļiem vācu fašistiskos iebrucējus rietumos un japāņu imperiālistus austrumos. Padomju cilti, kas šai kara upurējam visvairāk, izgājis no tā kā uzvarētājs un stingri nostājies uz gaišā miera ceļā. Visa mūsu tauta iesaistījusies padomju valdības izstrādātajā valsts piecēģes plānā. Pāris nākošajos gados mums jālikvidē kara nodarītie postījumi un visās dzīves nozarēs jāpārsniedz pirnskaņa līmenis. Šis lielais tautas saimniecības jauniecsmes uzdevums prasa visu spēku kāpinājumu.

Pats par sevi saprotams, ka māksla, šai konkrētajā gadījumā mūsu teātri, nevar iet kaut kādu savrupceļu, atraucies, vai stāvēt ārpus no dzīves atjaunošanas un celtniecības uzdevumiem. Mākslai un māksliniekiem jābūt ciešā saistībā ar dzīvi, ar tām jaunajām prasībām un vajadzībām, ko tā nemītīgi izvirza, visu to savlaicīgi uzņemot un iemiesojot patiesos mākslās tēlos. Tikai tāds teātris audzinās skatītājus, kas dzīvi un īstenību izprātīši pareizi un pareizi to parādīs uz skatuves.

Pagājušajā sezonā redzētās izrādes liecināja, ka mūsu skatuves mākslinieki pēc smagajiem, visa dzīvā nāvētājiem vācu okupācijas gadiem tomēr saglabājuši tādas īstas mākslas izpratni. Tūlīt pēc Rīgas atbrīvošanas no hitleriskajiem iebrucējiem galvaspilsētas teātros sākās spriegs darbs. Vācu barbaru postījumi un laupījumi ļauni ietekmēja teātru darbu. Tie tomēr tos pārvarēja, parādīdami savā radītāju darbā pašajziedību un neatlaidību. Rezultāti neizpalika. Drīz katram teātrim jau bija izvēlēts un sagatavots laikmetīgs repertuārs. No skatuves uz skatītāju spēcīgi ierunājās padomju rakstnieku lugas par Sarkanās Armijas un padomju tautu cīņām pret iebrucēju vācieti.

Pārliecināši varam teikt, ka teātru audzinātāja un virzītāja nozīme nav bijusi maza.

Bet būtu nepareizi, ja tai pašā laikā nenorādītu uz trūkumiem un kļūdām. Vienā otrā gadījumā kā režisoriem, tā aktieriem vēl jāatsakās no tukša formālisma, no tīri ārējiem, taisītiem efektiem par labu iekšējam pārdzīvojumam un dziļākai īstenības izpratnei. Nav noliedzams, ka to diezgan bieži nācās vērot līdzšinējās izrādēs. Tas nozīmē, ka teātru personālam vēl pilnīgāk jāizprot padomju mākslas principi un nostāja, jāapgūst marksisma-leļinisma zinātne un no tās gūtās atziņas jāiedzīvina savā darbā. Tāpat turpmāk nav attaisnojama sasteigtība, kas slikti ietekmē izrāžu māksliniecisko kvalitāti, pārdomātu un izturētu aktieru spēli.

Teātris ir cieši saistīts ar rakstniecību, ar drāmatisko žanru un bez pēdējā nemaz nav iedomājams. Nevar nepieminēt to iepriecinošo faktu, ka uz mūsu skatuves īsā laikā parādījās astoņi oriģināldarbi, no kuriem pieci sarakstīti pēdējā pusgadā. Tās ir lugas par aktuāliem un laikmetīgiem tematiem, ar spēcīgu sociālās domas strāvojumu. Lai minam Andreja Upiša «Spartaku», Viļa Lāča «Vedeklu» un «Uzvaru», Indriķa Lēmaņa «Kalpu taku», Arvida Grigūļa «Uz kuņu ostu?», Ērika Ādamsona «Koklētāju Samtābiksi», Friča Rokpeļņa «Gaismu», Annas Brodeles drāmatizējumu «Trīs šķūniši» pēc Annas Sakses tā paša nosaukuma stāsta un Jūlija Vanaga un Friča Rokpeļņa libretu Nīlsa Grinfelda operai «Rūta». Tas dara godu latviešu padomju drāmatiekiem un norāda, ka viņi pareizi izpratuši teātru nozīmi tautas audzināšanā un sabiedriskās domas veidošanā.

Izrādes vērtību, tās panākumus bieži vien nosaka pati luga, tās idejiskais un mākslinieciskais līmenis. Šai ziņā padomju skatītājs arī no drāmatika prasa daudz, vēlēdamies laikmetīgā lugā redzēt spriegu darbību un konfliktus, pretmetu ciņu, cilvēkus ar visām viņu pretrunām, lai no skatuves elpotu pati dzīve.

Tāpēc interesanti zināt, ko mūsu teātri šai sezonā sola rādīt darba laudim, kādas lugas tie uzņēmuši savā repertuārā?

Sakarā ar Tautas dzejnieka Raiņa 80. dzimundienam, ko nupat plašāk nekā jebkad agrāk atzīmēja visa latviešu tauta, Rīgas teātri izrādīs lielā drāmas meistara darbus. Visi tie parādīsies jaunā iestudējumā, ar jaunām dekorācijām un kostīmiem.

Valsts Drāmas teātris uzņēmis repertuārā «Jāzepu un viņa brāļus», ko iestudē Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Amtmanis-Briedītis, dekorācijas gatavo gleznotājs Spertāls. Valsts Dailes teātris, no kuņa dibināšanas dienas decembrī paiet 25 gadi, izrādīs «Uguni un nakti» un «Pūt, vējiņi». «Uguns un nakts», ar ko teātris pirms divdesmit pieciem gadiem uzsācis savu darbību, sola izvērsties par zīmīgu notikumu teātra dzīvē. Abi Raiņa darbi parādīsies Nopelniem bagātā skatuves mākslinieka Smiļģa iestudējumā, jaunas dekorācijas un kostīmus tiem gatavo gleznotāji Uga Skulme un Ģirts Vilks. Bez tam «Zelta zirgu» bērniem izrādīs Leļļu teātris. Lielais Rainis atkal celts godā, un viņa drāmatiskie darbi, mācīdami tautu cīnīties par augstiem cilvēciņas ideāliem un uzvarēt, iepēms mūsu teātros to vietu, kāda tiem pienākas.

Otrs svarīgs notikums, kam nopietni gatavojas lielākie teātri, būs krievu klasiku Vissavienības skate, kurai jānotiek šāgada beigās vai nākošā gada sākumā. Drāmas teātris šim nolūkam izvēlējis krievu klasika Ostrovska lugu «Vilki un avis», ko iestudē režisore Baļunas, Dailes teātris — Gorķija «Sīkpilsone» A. Leimaņa režijā un krievu Drāmas teātris Ostrovska «Bez vainas vainīgie», ko sagatavos uzvedumam Maskavas režisors Ģļekovs.

Valsts operas un baleta teātris sezonas repertuārā uzņēmis vairākus jaunus baletus. Šī mēneša beigās Tangijevas-Birznieces iestudējumā uz operas skatuves redzēsīm Minkusa baletu «Don-Kichots». Vēl minams Vēbera «Rozes gars». No operām pirmkārt atzīmējama Čaikovska

«Piķa dāma». Operu iestudē Vasiļjevs, diriģents Orlauskis, dekorācijas un kostīmus gatavo Eglītis. Tāpat atjauno Maskanji «Zemnieka godu», ko Liepas režijā ar Nopelniem bagāto mākslas darbinieku diriģentu Vigneru pie pulis varēs skatīt oktobra beigās.

Atgriežoties pie teātru repertuāra, jāmin vairākas ievērojamas lugas. Tā Dailes teātris uzvedīs Vanaga un Rokpeļņa lugu «Ceļa cirtēji». So lugu abi autori sarakstījuši 1941. gadā latviešu mākslas dekādai Maskavā. Latviešu mākslas demonstrējumu padomju tautām izjauca vācu fašistu iebrukums, un tā arī luga palika neizrādīta. Pirmo reizi rampas gaismu šis darbs ieraudzīs pēc vairāku nekā četriem gadiem un sola skatītājiem interesantu izrādi. Uz tās pašas skatuves redzēsīm arī krievu rakstnieka Maršaka darbu «Divpadsmit mēneši».

Valsts Jaunatnes teātris, kas pagājušajā sezonā deva pāris krietni sagatavotas izrādes, uzņēmis repertuārā Ostrovska «Balzamīna precības» un Svetlova lugu «Pasaka».

Pie Ostrovska apstājies arī Ceļojošais teātris, izvēlēdamies viņa «Veco mīlu» un latviešu klasika — Blaumaņa «Uguni». Jelgavas teātri pēc vairākiem gadiem redzēsīm Alunāna komēdiju «Seši mazi bundzinieki». Teātrim padomā vēl Gogoļa «Precības» un krievu tagadnes rakstnieka Iljenkova luga par Tēvijās karu — «Ziedu laukumis».

Pēc Kurzemes atbrīvošanas no vācu okupantu jūga intensīvi sāka strādāt Liepājas mūzikāli drāmatiskais teātris. Tā kolektīvs jau izrādījis pilsētas iedzīvotājiem Viļa Lāča «Uzvaru» un Bizē «Karmenu». Pašreiz teātris iestudē opereti «Kāzas Maļinovkā», ko rīdziniekiem demonstrē Strādnieku teātris. Šai sezonā Liepājas aktieru kolektīvs vēl paredz uzvest Čaikovska «Jevgeņiju Ņeņginu», Guseva «Maskavieti» un Kalmaņa «Silvu».

Tādi šai sezonā būs galvenie Padomju Latvijas teātru uzvedumi. J. G.

ZEME

POĒMA

TREŠĀ NODAĻA

ZĀGARU SALA

Viesis, kam vēlēja īpašu godu,
cēlās no galda ar svētuļa ģimī —
ābolu saldu uz sudraba bļodas
jaunavai nesa par auglības zīmi.

Hanna vai Agnēze — kļuva to dienu
pilī par mielasta karalieni.

Reiz, šādu augli no mirdzošā trauka
svinīgi paceļot, atklājās —
kodums.

Daiļava devējam iegāza pļauku.
Septiņus sulaiņus pēra par sodu.

Lielkungs tad vagarim uzbrēca pikts:
— Ābolu vācējiem
uzpurņus likt!

5.

Tas bija senajās, tālajās dienās —
šodien kā nostāsti baigi un dīvi
laiki šie pasaku grāmatās tenāk,
tomēr tā bij patī dzīve.

Kādreiz, kad vēsturnieks vietu šo pētīs,
varbūt vēl atradīs lielkunga klētīs
pakārtus vadzi tos kāruma sprostus.

Tas bija dienās, kad varmāka katšē,
atžādams, lika pat tikumu aizslēgt
sievai ar tērauda jostu.

Tas bija dienās, kad māciņa Stenders
nobeuot roku par pērienu bendem,
sacīdams:

«Cieties, ja mugurai grūt',
nevar jau zemnieks bez barona būt.»

6.

Tā arī tagad uz ābolu laiku
pulkiem vien sadzina kāpējus slaukus
muižā ar kulēm un groziem.

Paslēpis dūciti ķešā bez spala,
aizgāja Māris no Zagaru Salas
kalnā, kur jaunība nesaulē nozied.

Dārzs bija milzīgs. Visretākās šķirnes
kopa un potēja pakurlais Bīrnis.
Ieraugot — siekalas saskrēja mutē.

Ābeles pilnās kā māmulas saģuma,
līkdams laipni zem auglības smaguma,
vācējiem pakrūtē iesāka kutēt.

Smarzā sirds gura, un apreiba prāti,
ābele smaidīja zēnam kā māte,
ābols uz lūpām pats sulot bij sācis.

Vagars tai brīdī kā saniknots milzis
gūzās gar stūri no dārznieka Ilzes —
vīrs bija nelaikā nācis.

Pamanot puiku ar ābolu mutē,
kliedza: «Kāp zemē tu, pagāna ute!
Atkal jau uzpurņus gribat?»

Novēlās Māris no brēciena baigā —
pietrūcies, sastapa vagari vaiģā,
saplaka sāpēs zem stibas.

Kamolā pārklupa ābolu pūram
milzis un pretinieks mazs.
Mirkli kā zibens pret sitēja dūri
pacirtās dūcītis ass.

Vagarim apkakle palika rokā,
puika bez pēdām bij pazudis krūmos.
Dārzniece smiedamās raudzījās jokā,
vācējiem sejas bij drūmas.

Tā pirmo reizi ar ieroci sauģā
izgāja Māris par taisnību kauģā.

1.

Ezera galā aiz gobām un viksnām
ieplakā dziļā var saredzēt ciemu.
Šķīr to kā salu no cietzemes sliksnāji,
upe no lāmas, kas neaizsalst ziemu.

Migla no tīreļa allaž pār līci nāk,
kurā pats kungs kādreiz akaci sličināts.
Tālu pār ūdeņiem melniem un vēsiem
klājas te zaļa un līgana lēsa.

Tumsajā dzelmē aug ezera rieksti,
ūsaini sami zog pilēnus pacerēs.
Teikas par līdaku smagu kā siekstu
vakaros zvejnīki sirmī māk sacerēt.

Ved no šīs vietas gar upītes malu
ceļiņš pa kaupri uz Zagaru Salu.

2.

Pasaku laikos reiz lielkunga sencis
licis, lai pataisa Būdnieku Brencis
purvu
par derīgu druvu.

Corību sirdī un lāpstu pār plecu,
aizbrīdis Brencis no līča gar vecupī —
salā par saimnieku kļuvis.

Vīrs bijis varens kā briedis un zaļoksnējs,
izracis grāvjus pār puru līdz Avoksnēi,
ticis jau turībai tuvu.

Vezumu līnu par deviņi dālderī
Martiņu tirgū kā smiedamies pārdevis,
caunādu cepuri šūvis.

Aizmirsis pamazām trūcības postu,
kažoku jostis ar rakstītu jostu,
valodīgs kļuvis pārlieku.

Tad kā pats nelabais aizlicis cīni —
padzirdis kungs, ka šim vareni līni —
beigušies būdnieka prieki.

Lasījis lielkungs no likumu lapas:
«Brencis, tas Zagaris, kas rocīgs jau tapis,
muižai sāk atmērit siekus.»

Melns tā kā mākonis pārnācis Brencis,
kumeļu putās pa tīrumu trencis —
raudot, kad zirgs sācis piekust.

Ģadu no gada tā plēsies un pūlējies,
dēlus no mazatnes arējos, kūlējies
sūtījis klausās, lai stiepjas vai pušu.

Ilgodams iegūt reiz salu par dzimtu,
rudenos skaitījis baronam simtus,
līnēklas vedis un zūsus.

Pērdamies dūnās, driz mantojis tūkumu,
pakrūtē sāpi un mugurā kūkumu —
kungam vēl nebijis gana.

Ģadīties tolaik bargs neražas rudenis —
Brencis vēl plāvis pa plīksalu gludenu —
pēlcēni dzird zvārguļus skanam.

Piebraucis kamanās lielkungs ar vagari —
renti pie laika lai gādānot Zagaris —
arīdzan dālderī baznīcas zvanam.

Taisnīgās dūsmās tad iededzies būdnieks,
trakumā sāvis uz kungu, bet kļūdījies,
mīkstumos trāpījis tranam.

Saķerts — un tā mūža cēlienu pēdējo
purva dēļ Brencis pa cietumiem dēdējies,
nomiris trimdā aiz pasaules malas.

Tomēr nav zudusi būdnieka piemiņa —
stāsta par sencī ar lepnumu ciemiņam
laudis no Zagaru Salas.

3.

Ģadījās tā, ka tai puteņu ziemā
ieklīda bārenis Zagaru ciemā —
rijkuņa Japuks no Svīļiem.

Milzīgās postalās, dotās no pagasta,
kājas kā blūķi bij kļuvušas smagas tam,
brienot pa kupeņiem dziļiem.

Atkopies, puika drīz atrada pamatu —
piestāja mācīties kalēja amatu
Salā pie Zagaru Gusta.

Pirmajā ziemā vēl karsēja ēzi,
skalāda malku un kūtiņu mēza —
priecīgs, kad saimniece uzteic.

Zēns bija acīgs un attapīgs diezgan,
drīz vien jau veseris rakstā tam ieskan
meistaram līdzī uz laktas.

Trešajā gadā pats ragavas sakala,
sāka jau mēģināt roku pie pakava,
ābeci burtodams rakstis.

Pieaudzis turpat vien skuķa dēļ salīga
vecajam Gustam par znotu un palīgu,
mantoja kalvi un būdu.

Tā kļuva Japuks par kalēja Jāni,
sestdienās zūbakus zieda ar trānu,
mācēja cietāko tēraudu rūdīt.

Dzīvoja. Kala. Kad uznāca gurdums,
labprāt ar dēlenu laivīņā mūdus
izlika Avoksnēs līci.

Kādudien ielaidās ezerā patālu,
rādīja Svīļus, kur piekalnes atālā
ganuzēns stabulē sīcīpā.

— Tie tava vectēva nolīsti lūdumi, —
teica — un vērās ar savādu spīdumu
tumsajiem ūdeņiem pāri.

Teiku par kungu un rijkuri dēlam
stāstīja kalējs tai vakarā vēlu,
klusēdam klausījās Māris.

Šķita — kā ugunī svilst visa telpa,
rikstes kā pašam pār muguru svelpa,
sāpīgi sadzēla sirdi.

Iesaucās Māris ar skatienu spožu:
— Tēt, tādiem vajagot sudraba ložu!
Izkal man šķēpu, vai dzirdi! —

Sapņi kā zili un zeltaini spāji
lidoja laikiem un likteņiem pāri.

Pelēks, ai pelēks vēl plaiksnījās rīts,
nedienu atnesdams līdz.

4.

Rudeņos, šķakstot pa lielēju dūkstīm,
brauca ik gadus uz Sāvienu viesi.
Zvīlnēja karietēs kungi un sūkstījās
bargi, ja sēdeklis paavīrāk piesit.

Dažkārt pat Daugavai pāri no Valles
ierādās dāmas uz ābolu ballī.

Verdosim mūsu teātrim padomju seju

Aizvadītā teātra sezona bija sekmīgs darba posms Padomju Latvijas teātros. Kultūras uzplaukuma perspektīvas, kas pavērušas padomju tiešamības apstākļos, saskaršanās ar jauna tipa skatītāju, padomju tematikas iesakņošana repertuārā, sociālistiskā darba metodes, arod biedrības audzināšanas darbs — viss tas labvēlīgi ietekmējis teātra darbinieku pasaules uzskatu veidošanos.

Pagājušo sezonu iezīmēja arī aktieru lielā sabiedriskā aktivitāte ārpus teātra. Laikā no 1944. g. 1. novembra līdz 1945. g. 1. jūlijam mūsu mākslinieki snieguši 975 izrādes un koncertus Sarkanās Armijas karavīriem. Lielā pacilātībā norisēja divas «Ievainotā karavīra dienas», kurās piedalījās visa Padomju Latvijas teātra darbinieku saime. Nodibināta teātru šefība par fabriku, rūpniecību un amatnieku skolām. Ir vērts pieminēt aktieru šefību par pagastiem un ievērojamo darbu, kas paveikts koncertos un izrādēs darba zemniekiem sējas un plaujas laikos. Visai daudz mākslinieki palīdzējuši darba vietu mākslinieciskajai pašdarbībai.

Sākot jaunu darba cēlienu, jāapsver pasākumi, kuriem būtu jāpievērš vairāk vērības, lai pēc iespējas labāk veiktu uzdevumus, kas nosprausti mūsu teātrim un celtu teātra māksliniecisko kvalitāti.

Kardināla prasība mākslas darbiniekiem ir: būt gataviem un prast pakļaut savu ikdienas māksliniecisko darbību sociālistiskās iekārtas un sadzīves principiem. Būtu aplami domāt, ka padomju lugas uzvešana, vai arī padomju lomu iestudēšana vien jau dod teātrim tiesības saukties par padomju teātri. Mākslinieka daiļrades aktivitāte ir atkarīga no viņa pasaules uzskata un politiskās sagatavotības. Labas politiskās zināšanas aktieriem nepieciešamas, lai varētu pareizi orientēties padomju lugu un radīt reālus padomju pilsoņu tēlus. Tauta meklē aktieri čaklu palīgu izpostītās zemes atjaunošanā.

Ar arod biedrības gādību pagājušā gada beigās tika atvērta filiāle mākslas darbiniekiem pie Marksisma-Ļeņinisma vakara universitātes. Mācības gada sākumā pieplūdums universitātes filiālē bija visai liels — par klausītājiem pieteicās pavisam 328 mākslas darbinieki. Mācības risēja ļoti intensīvi, un tāpēc daudzi mazāk izturīgi pārtrauca universitātes apmek-

lēšanu. Pārbaudījumus izturēja 174 klausītāji, kas turpinās mācīties otrajā kursā.

Marksisma-Ļeņinisma universitātes filiālei jābūt mākslas iestāžu Vietējo Komiteju uzmanības centrā. Jāvēro universitātes darba gaita, palīdzot mazsēkmīgajiem un uzmodinot atpalikušos. Sākoties mācību gadam, jāpaplašina klausītāju skaits iesācēju kursā.

Sociālistiskā darba metode kļūvušas par vadītājam mūsu mākslas iestādēs. Tomēr ne visur šis metode pilnīgi izmanto.

Padomju teātra darbinieks nav pasīvs lomu tēlotājs, kā tas bija agrāk, bet gan aktīvs daiļrades darbinieks un organizators. Darba apspriedes, kas kā darba metode pastāv katrā padomju uzņēmumā un iestādē, dod iespēju aktierim piedalīties repertuāra līnijās nosprausšanā un uzvedumu plānu izstrādāšanā. Šī aktivitāte uzliek aktierim arī atbildību par «ava teātra darbības idejisko un māksliniecisko saturu.

Jāatzīst, ka darba apspriedes vēl joprojām atrodas zemā līmenī. Nereti pat tās atgādina tukšu izpļāpāšanu, lai gan to mērķis ir uzlabot māksliniecisko produkciju, izskaust trūkumus darbā. Vēl mūsu teātra darbības praksē ir maz gadījumu, ka direktors darbinieku kopsapulcē sniedz ziņojumu par pabeigto darbu, darba perspektīvām, repertuāra un finanšu plāniem. Ļeņingradas Jaunais teātris savā viesošanās laikā Rīgā vairākas reizes apsprieda direktijas ziņojumus par teātra darbību; turpretim mūsu Operas un baleta teātris tai pašā laikā ne reizes.

Nereti mēs vērojam, ka, lai gan aktieri ir tehniski meistari, pozitīvie tēli tiem padomju lugās izdodas vājāk nekā negatīvie. Tas izskaidrojams ar nāvajām saitēm aktiera un darba tautas masu starpā. Teātra vēsture rāda, ka aktieris vienmēr centies uzturēt sakarus ar tās šķiras pārstāvjiem, kurās ideoloģiju tas pauž uz skatuves. Buržuazijas laikā aktieri uzskatīja par labo toni saistīties sadzīvē ar buržuazijas pārstāvjiem. Turpretim, padomju aktierim jāuztur cieši sakari ar darba tautu — strādniekiem, zemniekiem, darba inteliģenci. Atrodies jaunajos sabiedriskās dzīves apstākļos un apgūstot padomju teātra praksi, mēs varam arī Padomju Latvijā radīt formas, kas

saistītu ar visplašākajiem darba tautas slāņiem. Lai pieminam mākslas darbinieku šefību par Sarkanā Armiju, par darba vietu māksliniecisko pašdarbību, par darba zemniekiem. Diemžēl mūsu aktieri šīs formas vēl maz izmanto. Tā, šefība bieži vien aprobežojas ar zināma skaita priekšnesumu organizāciju. Tāda šefības satura sašaurināšana ir nepareiza. Padomju aktierim nav jābūt epizodiskam viesim kaņķpēka daļā, rūpnicā un pagastā, bet tam jākļūst par sarkanarmieša, strādnieka un darba zemnieka sabiedriski politiskās dzīves dalībnieku. Šim saitēm ar tautas masām jākļūst par katru aktiera daiļrades darba organisku sastāvdaļu.

Viena no aktiera un darba tautas tuvināšanās arēnām ir palīdzība mākslinieciskajai pašdarbībai. Šai palīdzībai jābūt vienā no galvenajām vietām teātru šefības pasākumos, jo ar to aktieris praktiski palīdzēs tuvināt kultūru tautai.

Sociālistiskā sacensība ir varena svira darba ražības celšanai. Tā veido arī sacensības dalībnieka morālo seju, audzinot to sociālistiskai attieksmei pret darbu.

Gruzijas PADOMJU RAKSTNIEKU PLĒNUMS

Nesen notika Gruzijas padomju rakstnieku savienības valdes kārtējais plēnums, kas bija veltīts Gruzijas kara gadu un pēdējā laika literatūras apskatam.

Valdes priekšsēdētājs S. Cikovani nolasīja plašu ziņojumu par gruzinu dzeju kara gados: no lozungu un uzsaukumu dzējas, kas raksturo kara pirmo periodu, — līdz nākamo gadu pilnkanīgajiem, reālistiskajiem lielāka apjoma darbiem.

Vairāki dzejnieki praksē pierādījuši tā saucamās «distances teorijas» aplamību, kas apgalvo, it kā nebūtu iespējams radīt ievērojamus mākslas darbus līdz tam laikam, kamēr notikumi nav aizritējuši zināmā attāluma perspektīvā. Šie dzejnieki nav gaidījuši kara beigas, lai tikai tad rakstītu par to, bet tas protams nenozīmē, ka kara temats jau būtu izsmelts. Par Lielo tēvijas karu ir rakstīts un vēl rakstīs daudz, apstrādājot un padziļinot šo tematu par plašāka mēroga darbiem.

Pieminot prozu, referents iz-

ievērojams notikums mūsu teātru iekšējā dzīvē pagājušajā sezonā bija sociālistiskā sacensība teātru starpā par godu Padomju Latvijas 5. gadadienai. Šāda veida sociālistiskā sacensība, ar paralēlu individuālu un kolektīvu sacensību teātra tehniskajās nodaļās dod labus panākumus darbā, tāpēc tā jāiesakņo mūsu teātros kā pastāvīga darba metode.

Tomēr jāraugās, lai šī pārkaršana uz sociālistiskām darba metodēm nebūtu formāla. No šejienes izriet nevēlamā parādība, ko dažreiz varam vērot mūsu teātri — vecā repertuāra mehaniska piemērošana jaunām prasībām, piekrotot vecajiem uzveduma un mākslinieciskajiem papēmieniem formālus padomju sadzīves atribūtiem. Tā ir padomju teātra idejiski politisko uzdevumu vulgārizācija.

Mūsu aktieru saimē valda spēcīga dziņa apgūt padomju teātra daiļrades pieredzi un skolu, valda degsme ziedoties mākslai un tautai. Tā ir garantija, ka mūsu teātris iegūs augstvērtīgo padomju teātru seju.

O. Abols,
Mākslas darbinieku arod-
biedrības priekšsēdētājs

teicās, ka tā vēl pilnā mērā neatspoguļo padomju īstenību. Tēvijas kara skaidri parādījās padomju cilvēka augstās morāliskās īpašības: pašalīdzība, neatlaidība, izturība, vīrišķība. Šīs īpašības mūsu tautai piemita arī pirms kara, bet tad mēs tās neizjutām un nepamanījām tik lielā mērā, kādā tās parādījās tieši kara laikā. Izdoti vairāki darbi, kurus attēlots padomju cilvēka raksturs un tā veidošanās. Lielu vērtību Gruzijas rakstnieki pievērsu vēsturei, bet, aizraujoties ar to, aizmirst tagadējo padomju cilvēku. Vēstures tematikai visos gruzinu literatūras žanros ir dominējošā vieta. Tāpat kritika aizraujas ar pagātni, veltījot savus labākos darbus tikai vecajiem meistariem. Viss tas nebūtu jauni, ja rakstnieki un kritiķi tikpat uzmanīgi apcerētu arī kara laika un tagadnes tematus. Nepieciešami tādi darbi, kas ar savu skaidri zīmēto saturu, ar savu formu un kompozīciju izteiktu tagadējā padomju cilvēka labākās jūtas un domas.

Edgars Damburs

JAISTAPŠANĀS

/NO KARAVIRA PIEZĪMĒM/

L. Merkmanga viete un ilustrācija

Vilciens mani ienesa mazā Maskavas apgabala pilsētā. Iekāpu. Augstu virs galvas aprīja dienas zilgmē kūleņoņa divi lļušini. — motoru dūksana te tuvojas, te attālinājas. Apmetot cilpas un sarežģītus lokus, lļušini dejoja telpas bezdibeni reibinošu deju. Divi puikas pie perona kāpnēm atvērtām mutēm nerimās skatījies.

— Vaga, paskaties, paskaties! Nupat, nupat tas viens iekersies otram astē! Nekā... Gaŗām bij! — Abi vienā mutē iesaucās un jautri iesmējās. Tad pakēra zemē nomestos grozus un pusceļņus devās prom uz stacijas ūdenstorna pusi.

Citādi te bija pati miera un klusuma valsts. Pavasara gaismā spodra un tīra vizēja Oka. Visa upes iekšā, cik tālu sniedzā skats, vilnoja kā milzīgs ezers. Sur tur kā mazas salīņas ūdens tukšnesī pacēlās reti pauguri un siena kaudze, pāri viduklim iesēdusies ūdeni. Tur tālāk aiz vizošās palu lāmas saulē laistījās senās krievu pilsētas Vladimiras namu šķores, pār kurām valdonīgi pacēlās vecā Kremļa smailās galotnes.

Gaisā smaržoja kāda nenotverama dvaša. Vai to izelpoja zeme, koki, vai tā nāca no stikla dzidrās telpas, nezīnu, bet prāts kļuva liksms. Te nu es stāvēju mostošās dabas vidū. Preti vilnoja un šalca pasaules skaistums. Zeme un dzīvība manu frontes ugunis cietināto sirdi pavisam atmikstināja. Si vecā pazīstamā aina ar aprīla zilgmē, mākopu gubenam, liegam, tikko ļausāmām krāsām, kas gaisa mēļās atēnās, šodien bija jauna un pirmreizīga.

Kā uz delnas priekšā atvērās pilsētina. Mierīga un tomēr trauksmes pilna. Gaŗām dūnēdams steidzās kara ešelons. Jauna meitene sarkanarmieša mētelī, izliekusies pusvīrus atvērtās vagona durvis, māja svēcienu. Pazibēja vajējās platformas ar kara ratiem un lidmašīnu spārniem, pazibēja un nozuda meža ielikumā. Vilciens steidzās uz fronti. Diennakti nepārtraukti vilcienu steidzas uz turieni, kur risinās grūtas un asinainas kaujas. Tas nav sīkpiļsoņa miers, ko tu redzi visapkārt. Tur nāk preti sirms dzelzceļnieks. Viņa skaots ir nopietns un ciets. Varbūt kaujas laukā cinās sirmā vīra dēls, meita. Viņa pierē smagās dienas iezīmējušās asas grumbas. Cik daudz bezmiega nakšu pārleists darbā un domās par saviem milajiem! Lai kur arī mēs atrastos, visas mūsu domas un ilgas traucas turp, kur joņo tanki, trieciēnā celas pulks. Kur ir miers, kad sirotāju bars pos-

ta ziedošās milētās zemes ciemus un pilsētas! Kāds kolchoza zemnieks, kara ugunīm aizdegoties mūsu zemē, teica: Judeņiča banditi nošāva sievu. Vācieši manu acu priekšā apgānāja meitas godu. Kur es iešu? Pat nomirt gultā kauns un negods. Savām rokām gribu just, kā nobeidzas slepkava! Viņš aizgāja karā kā brīvprātīgs — pilns sāpju rūgtuma un atriebības alku.

Soļoju pa mazu, bārkstainu bērzu apēnotu ieliņu. Laika man atlikulikām. Vesels mēnesis atvaļinājuma pēc pusbada ziemeļrietumu frontē un ilgas nīkšanas slimnicā. Vesels mēnesis slimības atvaļinājuma. Kareivim tas nozīmē mūžību.

Tas viss liekas tik savādi un neparasti. Domāt, tu piesavinies ko neatļautu. Biedri lej asinis, tu gozējies pa aizmuguri un sasapņo vilks viņu zina ko. Varu saprast komjaunieti Bērziņu, kas, dabūjis divi mēnešu slimības atvaļinājumu, neizturēja un paslepus atbēga frontē.

— Nevaru, biedr leitnant, — viņš teica rotas komandierim. — Nevaru nodzīvot pa upes līčiem, ja zīnu, ka jūs te kaujaties. Sirds nelāja.

Tādi mēs nu reiz esam. un tur nekā nevar darīt.

Mans ceļa mērķis — neliels šejienes kolchozs — Ausma, kur mitinās man pazīstama no Latvijas evakuēta ģimene. Vai es tur palikšu ilgāk par pāris dienām, nezīnu. Varbūt raušos atpakaļ pie biedriem, kā to darīja Bērziņš. Ejoj pa klušo ieliņu, izdomājos dažādas domas. Visvairāk ilgas līpa pie mazās Māras. Viņa sen jau vairs nav mazā. Nesen slimnicā saņēmu vēstulīti ar bildīti. Liela, prāģīga meitene izaugusi — raksta un priecājas: lūk, tagad esmu jau kolchozā brigādiere, braucu ar traktoru no rīta līdz vakaram. Trieciēniece skaitos; Arkadijs Nikolajevičs solīja komandēt uz Maskavu kādos tur kursos. — Bet zīni ko, — viņa man pastāsta savu lielo noslēpumu. — nepatīk. Gribu par lidotāju kļūt. Tikai nezīnu, kā to izdarīt, bet gan izdomāju. Ka Māra to izdomās un izdarīs, par

to man nav šaubu. Jau Alūksnē, kad tā staigāja vēl ar bizītiem, skuķis ilgējās: kļūšu lidotāja, redzēsiet! Marinai Rasikovai līdzināšos.

Tas bija toreiz. Liekas, gadu desmits aizritējis. Karš, evakuācija, fronte. Mēs esam iegājuši kā jaunā telpā, jaunā esībā, kurā mūsu dvēseles pārveidotas līdz pamatam. Tur otrā pusē kā aiz trejdeviņiem kalniem palika pavisam cits cilvēks. Pavisam cita pasaule. Dažkārt brīnos un jautāju: vai esmu tas pats zēns, kas, grāmatu somu rokā, aizsies skrēja ziemas rītos uz skolu, vēlāk tuvējā pagasta MTS kūleņoņa ar traktoru pa izmēģināšanas stacijas laukiem. Kara kalve mūs pārkalusi ciētus, stūrainus. Kādreiz bargā ziemas naktī, kad mūsu divīzija cauri sniegputeņiem pa meža takām, minētiem ceļiem devās pakāļ vācietim, pakritu sniegā un sajutu jau ledaino nāves elpu. Domāju, neizturēšu, tepat palikšu un — beigas. Tad pēkšņi, kā spožas divainas gaismas ieskautā, tumsā iznira 1919. gadā vāciešu nomocītā tēva seja. Tā raudzījās mani skumjā pārmētam. No dzelonstieples vainaga apvītās galvas pilēja tumši sarkanais asins lāses. Dzirdēju kā klušo nopūtu: Ja tu esi mans dēls, — tad atbied tēva grūtās nāves mokas! Vienā rāvienā biju augšā un sakostiem zobiem, raudādams klupšus metos pakāļ biedriem. Manās dzīslās ieritēja jauns spēks un cietā griba.

Arī vēlākās kaujās dažbrīd bija tā: nevari vairāk, pakrist un nomirt, lai nekad vairs nepieceltos. Pie Jelaginas kādā spalģā decembra dienas rīeta stundā dēvos ar ziņneša uzdevumu uz pulka štābu. Pēc nikniem trieciēniem un prettrieciēniem bija iestājies mazs starpbrīdis. Gaisā un apkārtnē valdīja divains, neparasts klusums. Pār mīnu un artilērijas saārdīto sniega lauku izlīja aizējošās dienas stari. Augšā dega

spožs krāsu skaistums, kas asi kontrastēja ar palso nāves lauku. Dabas mūžīgā vienaldzība, ledainais siltums pret cilvēka sāpēm, pret visu to, kas notika šai sarmoto eglu un bērzu rotātā piekrastē, satrauca un biedēja. Tur gulēja fašistu lodes nogalināts biedrs. Seju ieslēpis sniegā, nāves mokās sažņaugtām rokām, ledainā sala sastindzināts, viņš izskatījās tik skumjās un atstāts. Mani sagrāva tāds žēlums un pēkšņas sāpes, ka gribējās visā kaklā raudāt un izkliegt siltā skaistuma vizošajā telpā protestu par šo negantību, pret dabu, kas ļāvusi savā klēpī piedzimt un izaugt briesmoniņiem. Tad kā tālas gaismas atblāzmā iznira mātes tēls. Tā mira, man mazam esot. grūtā svešu ļaužu darbā nēlaikā saliekta. Ausis it kā skanēja vārdi, ko māte, vēl nāves gultā gulēdama, man teica: Es nomirstu, tikai postu pieredzējusi. Gribētos, lai tu piedzīvotu skaistas dienas. Neaizmirsti tēva padomu: neaude godaprātu, vienmēr stāvi par taisnību, kamēr tev lemts dzīvot šai saulē.

Glūži kā tai sniegputeņa naktī, pārgājienā uz Kļinu, dvēseli pāršalca kaisla kāre dzīvot. Lūk, tur viņējā piekalnē glūnēja fašistu dzoti un uguns līdzas. Vienalga, kaut arī nāksies pakrist un palikt sniegā kā tam biedram, kas nekad vairs neredzēs spodro ausmu izplaukstumā debesis. Ja dabai nērup, kas mīt un valda zemes virsū, tad mēs ar to tiksīm galā. Mēs nokļūsim pāri visiem nāves žogiem.

Nekur tā neiemil dzīvi kā kara laukā, sacīts kādā senā grāmatā. Tie gudrības pilni vārdi. Melo, kas saka: karš padara vecāku. Nē. Padomju jaunatne tieši nāves krēslā kļuva jaunāka. To saku kvēlā pārliecībā. Tik karsti nepratām nīst un iemīlēt nekad, tādās ilgās

nekad neuzlūkojam pirmās pavasara lapinās kā šodien.

Tādas un tamlidzīgas domas vilņoja prātu, solojot šajā zilgānās aprīļa dienas priekšpusdienā pa mierīgās aizmugures pilsetiņas ielu. Kur nobeidzās mazo namiņu ierinda, ceļš pietuvojās upei un, ar strauju pagrieziena no tās attālinoties, uzvījās pakalnā. Preti smaržoja kolchoza lauki. Tālāk aiz trim rembrantiskiem vitoliem saulē vizēja Ausmasas jumi. Sirds sita tai pazīstamajā nemierā, ko allaž sajūt karavīrs, atgriezoties no kaujas lauka, atkāms sastapt kādu ilgotu cilvēku.

Uzkalnā, saules vizmas ietverts, parādījās bērnu pulītis: četras meitenes un divi zēni. Laikam no skolas, jo rokās tie nesa grāmatu sainišus. Kāda meitenīte atdalījās no pārējiem un tecēja man pretī. Pienākusi tuvāk, pēkšņi apstājās. Sejai, kurā nupat staroja smails, pārsliedēja vilšanās ēna.

— Nu, ko pateiksī, mazā? Nāc vien droši klāt, — mudināju. Man vienmēr tīkas sarunāties ar bērniem, pēc tam sirdij tā kā gaišāk.

— Es domāju... papa.

Lūk, kas! Mazā mani noturējusi par tēvu. Pietuvojās meitenīte un sāku sarunāties. Mani apstāja viss bērnu pulciņš. Kāds pavisam maziņš puisēns parādījās ar pirkstu uz gvarda nozīmi:

— Kas tas — ordenis?

Vajadzēja paskaidrot. Izrādījās, meitenīte, kuņa pirmā tik liksmi mani apsvēca, kara sākumā evakuējoties no Leningradas, fašistu bumbvedēju uzlidojumā pazaudējusi māti. Pieminot to, mazā sāka skaļi un žēli raudāt. Klusēju. Ko te varēja līdzēt mierinājuma vārdi? Nekad neesmu varējis mierīgi noraudzīties pieaugušo raudam. Tas, nezīnu kāpēc, vienmēr sadusmo, liekas kā nepiedodams glēvulības pazīme. Bet redzot bērnu raudam, mana nocieti-

nātā kareivja sirds saviļņojās iezēlā. Mazā nemitējās raudāt. Meklēju savā zaldāta dvēselē labākos mierinājuma vārdus, piesolīju dažādus spidīgus niecīgus, bet arī tas nelīdzēja.

— Viņa tā bieži dara, — teica zēns, kas apbrīnoja manu gvarda nozīmi. — Raud un nekā nepadarsi.

Kā palīga meklēdams, parudzijos apkārt. No pilsetiņas pa ceļu steidzās meitene. — Ej, zaldāt, kam tu bērnu raudini, — viņa jau pa gabalu sauca.

Māra...

Sarkanā lakatiņā ieskautā saules nobrūnētā seja, tā pati solu gaita, balss, tikai lielāka paaugusies... Bet citādi kolchozniece, kas kolchozniece, pavisam ne vairs tā trauslā meitenīte no Alūksnes.

Mani nemaz nepaskatījusies, viņa noliecās, lai mierinātu raudošo bērnu. Mazā tūda norima, rociņam apskāva Māru un kļuva teica:

— Tu būsi mana mama.

— Būšu, būšu, tikai neraudi! Saki, ko tas svešais vīrs tev nodarīja?

Tad pacēla acis pret mani.

— Laikam kaut kur esam tikušies, — mēģināju valdīt karsto satraukumu.

Māras seja pavidēja smails. Klusēdama sniedza man cieto sastrādāto roku. Bērni stāvēja ciešā pulītī ap mums un noraudzījās šajā tik parastajā, bet viņiem neikdieniskajā sastapšanās skatā.

Tiecos kaut ko sacīt, te atskanēja tik pazīstamais svilpiens. Visi pacēlām galvas uz augšu: pusplaukušā bērza zarā šūpojās strazds un, pastiepis kakliņu zilgmei pretī, locīja dziesmu.

— Pavasaris, vai ne? — Māra paskatījās mani.

Tad atvadijāties no bērniem un lēnām solojām uzkalnā

Līlija Auza

Buras

*Ik dienu no dienas es aizbeŗu dziļāk šo kapu —
So atmiņu kapu, kur rūgtuma lūķis ir rakts:
Es atbeŗu grāmatā jaunu un mulstošu lapu,
Kur rakstīta pasaka skaista kā tūkstoš un viena nakts!*

*Es aizeŗu gaŗām tām sāpēm kā dadži, kas pielip un turas.
Es raugos, kur neskarts vēl zviŗo mans liksmības kauss,
Uz ūdeņiem tāliem mirdz baltas un plandoŗas buras.
Kur saklausa mūziku krāŗņu man tramīgā auss.*

VISSAVIENĪBAS SKATE LATVIJAS PSR VALSTS LEĻĻU TEĀTRĪ

Vissavienības jaunatnes teātru komisija 8. un 9. septembrī Rīgā noskatījās LPSR Valsts Leļļu teātra trīs inscenējumus: Erika Ādamsona «Pasaku par Koklētāju» Pētera Vasaraudza režijā, Čehova «Kaštankas» drāmatizējumu Jāņa Zīgura režijā un «Koncerta programmu» ar Mirdzas Ķempes, Jāņa Zīgura un Eduarda Sūmaņa leļļu lūdžinām un politiskajām satīrām.

Pēc skates komisijas locekļi docents Rostockis un B. Jeršovs sastapās ar teātra vadību un kolektīvu un sīki analizēja notikušās izrādes, izteikdami šādu vērtējumu: LPSR Valsts Leļļu teātris šajā laikā sasniegjis lielus mākslinieciskus panākumus. Tas atrodas augstā profesionālā līmenī un uzskatāms par vienu no labākajiem leļļu teātriem Vissavienības mērogā. Teātra kolektīvā jūtams radītājs gars, liela darba mīlestība, draudzīgs entuziasms. Inscenējumos atzīmējama laba gaume, izdoma, leļļu, dekorāciju un kostīmu mākslinieciskās izstrādājums, it sevišķi «Pasakā par Koklētāju», kurā īpaši labs inscenējums. Sevišķi teicams tas, ka teātris izveidojis sev īpatnēju repertuāru, uzņemdams tāni latviešu rakstnieku darbus un folkloru. Lugās varētu no drāmaturģijas viedokļa vēlēties vairāk drāmatisma, tās ne katrreiz sakļaujas

ar leļļu spēli. «Pasakā par Koklētāju» vietām neskaidras allegorijas, «Kaštankā» vajadzētu vairāk čehoviska siltuma, notikumu ritmiska atdalījuma. Isti piemērota leļļu luga ir J. Zīgura «Divi velniņi» — Blaumaņa pasakas drāmatizējums. Teātrim jāiet tālāk pareizi uzskaitais ceļš, kas izpaužas repertuāra un inscenējumu dažādībā — sākot no poētiskā žanra līdz politiskajai satīrai un bufanādei — un dažādu leļļu tipu pielietošanā.

Direktors J. Zīgurs pateicās komisijai par atzinīgo vērtējumu un raksturoja teātra kolektīva lielo darba gribu.

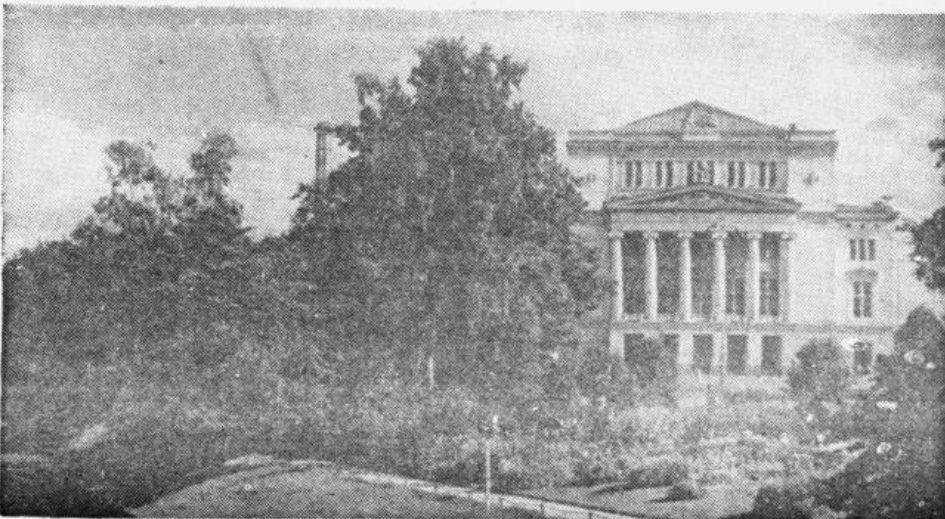
Mākslinieciskā vadītāja Mirdza Kempe-Ādamsona iztirzāja komisijas atzinumus un norādījumus, kas iedvesmo teātri turpmākajam darbam. Ja teātris piedalīsies Vissavienības jaunatnes teātru skatē Maskavā, — aktieriem būs izdevība redzēt Nopelniem bagātā republikas mākslinieka Obrazcova leļļu teātra nesalīdzināmos sasniegumus. Padomju Latvijas Valsts Leļļu teātris arī turpmāk izveidos daudzpusīgu repertuāru. Nākošie inscenējumi: Raiņa «Zelta zirgs», de Kostera «Pūcspieģelis», Defo «Robinsons», luga mazbērniem — «Zoclēns», aktuālas politiskās satiras un tautasdziesmas.

E. Kalups

PAZIŅOJUMS

LP Rakstnieku savienības telpās, Kr. Barona ielā 12 pirmā dienā, 24. septembrī, plkst. 19.00 literatūras kritiķis, Vissavienības Rakstnieku savienības valdes loceklis O. Reznīks referēs par sociālistisko reālismu. Ierasties aicināti visi interesenti.
Redakcija.

Attēlā pa labi: Atremontētais Operas un baleta teātra nams, kur varēs moši ritēt mākslas dzīve.

VALDIS GRĒVIŅŠ

1895.

— 26. IX —

1945.

Valdis Grēviņš sācis dzeiot visai agri, jau skolas gados Jelgavā, bet par isto dzejnieka gaitu sākumu pats uzskata pirmo pasaules karu, kad jaunais dzejnieks studēja Maskavas komercinstitūta, — tātad mūža pussimtā ierit trīsdesmit rakstnieka darba gadi. Nežēlīgais imperiālistiskais karš pameta jauneklā dvēselē dziļas pēdas, vecā netaisnā iekārta upurēja ļaudis bez skaita un bez jēgas. Romantiskā jūsma Grēviņa tālākā dzejoļos saplūst ar tumšu pesimismu, dažbrīd saklausāmas mistiskas ieskaņas. Personīgās, individuālās izjūtas tur tik cieši sajaucas ar sabiedriskām, ka pēdējās dažbrīd tikko sajaucas, tām dzejnieka nošu rakstā nav piešķirta pirmā balss. Tā tas paliek arī vēlāk, Grēviņš izvairās no asiēm, aktuāliem jautājumiem, no konkrētiem politiskiem lozungiem. Tur ir sava labā un sava ļaunā puse. Grēviņa dzejā nav kailu fražu, uzmanīgu plakātu, sausu grabuļu, tā ir maiga un sirsniņa, lokana un krāsaina, mūzikāla. Bet ļāgiem gribas noprasīt, ko dzejnieks domā par tādēim un tādēim notikumiem, lai sadzirdētu atbildi nevis draudzīgās mājas sarunās, bet pilnā balsī — visai tautai. Priecīgi bija lasīt 1945. gadā Grēviņa dzeju «Pasaules jūms», kurā apdziedāts padomju valsts plāsums un aplicināta dzejnieka uzticība tautai. Heine «Ziemeļjūrā» izrauj koku ar saknēm, iemērc Etnas levi un raksta debesis: «Es tevi milu, Agnes!» Heini pieminēdams, latviešu dzejnieks mērc savu spalvu Balkalā un apsver mīlestību savai tautai. Tādas literāras atskaņas un temas bieži sastopamas Grēviņa dzejās, viņu valdzina vēsture, eksotika, rakstniecības tēli, ar kuriem viņš izsaka savas plāsuma tieksmes, savas pasaules pilsoņa jūtas. Dzirdra sapaņainība, neuzmācīgs sentimentalisms, cildenas un grūtsirdīgas mīlestības ilgas un mokas blakus romantiskajam pesimismam ir daudz Grēviņa dzejoļu galvenās pazīmes. Senseno nāves, iznicības domu, kas pie daudziem atradusi izteiksmi garās, smagās vārsnās, Grēviņš ietver rudens lapu lidojienā, liegas saules gaismas caurstarotās rindās, kurās izkūsis viss rūgtums, viss smagums. «Lapas lido, lapas skan». Skan milas vijole, ir divas nedēļas pavasaris, un pēkšņi visam gals. «Vai vijolnieks pēkšņi nomira, Vai vijolei stīgas trūka?» Viss jau reiz bijis. «Vecs rokraksts, veca dziesma? Kur dzirdēju es to?» Šai intimajai, smalkajai lirikai pa vidū kā dobjas čella vai kontrabasa duņas ļāgiem skan sociālās neapmierinātības un aktī-

vitātes stīgas. Te pieminēsim dzelzsgriežu no pirmās dzeju grāmatas: «Šī pasaule mums jā-sagriež!» Lāgiem liekas, ka kaps un sāpes, un vientulība, un visas citas romantiskā pesimisma šausminātājas ir mazliet poze, no starptautiskā baironisma archīva izvilktis šķēps, jo dažreiz tas nemaz nebauda. Un arī neskumdina ilgi un dziļi. Grēviņa dzeja ir tik dziļa, lakoniska, bez gaņas un sarežģītas prātošanas, tik apbrīnojami ritmiska, ka no pašām skumjākajām rindām lasītājs aiziet nenoskumim, stingri apņēmies dzīvot. Lūk, kā izlaužas uz augšu dzīvesprieks Grēviņa otrā dzeju grāmatā:

«Saklīdzas ūdeņi Gaujā,
Daugavā radzes lūzt.
Aprīlīm cīruļi sauļā.
Sirds, tev paveras gūsts!
Paveras debess, un vēji
Atkal pār dzīvi šalc.
Vecs cilvēks iet kaisīt sēju,
Vaigs tam kā liesma balts».

Ar šo dzejoli sasauca astoņas rindas, kas iespēstas šāgā «Karoga» 7.—8. burtiņā: smaržo ziedi, arājs bez bažām kaisa sēklu, viss atbrīvots no gūsta. Tā uzplaukst dzejnieka prieks Padomju Latvijā. Grēviņa dzeju izlasei uzrakstījis priekšvārdus Andrejs Upīts, un tur no-beigumā lasām: «Jaunā dzīve un jaunie mērķi paver plašas iespējas arī literātūras roman-tikai un individuālas ieceres dzejai, iesaistīdama to starp daudzajiem darba tautas mākslas elementiem un aizvirzīdama līdzī sociālistiskās idejas strauvē, kur visam jāklūst dzi-lākam, spodrākam, noteiktā-kam, vēl vērtīgākam». Jaunas iespējamības sociālistiskajā val-stī, brīvajā Padomju Latvijā paveras arī Valdim Grēviņam, viņa smalkajam liriskajam talantam.

Jubilārs ir nenokausējams li-terārā darba rūķis, viņa rosme izpaužas vairākās jomās. Savā laikā bija plaši pazīstams viņa dubultnieks Dr. Orientācija, kas mērc savu spalvu satiras vērmelēs un etiķi un humora viņā. Daudzi slaveni buržuāzī-jais dižvīri kasījās un sūkstījās, kad viņiem pieskārs šī spalva. Romantiķi ļoti bieži, paši it kā par savu cēlsapaņainību un me-lancholiu nokaunējušies, ar de-dzību metas reālajā dzīvē un kļūst par asiēm izsmējējiem. Kāpēc aplūsis Dr. Orientācija? Grēviņš, kas patlaban ir Dailes teātra drāmaturs, daudz strādājis teātrim. Viņš sarakstījis divas lugas («Gaisa grābekļi» un «Pļevas zaldāts») un pār-vērtis par lugām daudzus pa-zīstamus prozas darbus. Vispo-pulārākais šai žanrā ir «Gesta

Berlings», — Dailes teātri La-gerlefas romantiskie varoņi ie-guva jaunu dzīvību, un Grēviņa sacerētā Ekebijas kavalieŗu dziesma bija daudziem uz lū-pām. Berlingam pievienojas Voiniņas «Dundurs», Tvena «Princis un ubaga zēns» un «Toms Soijers», Dimā «Grāfs Monte Krito» — raiba un pie-velcīga saime. Grēviņam jauka, latviska valoda, daudzpusīgas zināšanas, viņš strādā ļoti rū-pīgi un lieliski lejtās dažādu autoru stilā, kas piešķir augstu vērtību viņa tulkojumiem. Val-dis Grēviņš tulkojis daudzus ie-vērojamus krievu rakstniecības darbus. Te jāpiemin klasiķu Ļe-va Tolstoja «Karš un miers» un «Anna Kareņina», Puškina «Pi-ka dāma», padomju rakstnieku Alekseja Tolstoja «Aelita», No-vikova-Priboja «Cusima», Solo-chova «Klusā Dona» (iznākušas divas grāmatas, divas iznāks nākošgad), Treņeva luga «Ļubo-va Jarovaja», arī Michailova «PSRS ģeografija». «Cusimas» jūrniecības terminiem, «Klusās Donas» apvidus vārdiem tulko-tājs atradis adekvātus latviskus vārdus. Te jāatceras arī, ka ko-pā ar Raini, Pāvilu Rozīti un Smiļi Valdis Grēviņš buržuā-zijas laikā nodibināja Kultūrā-lās tuvināšanās biedrību ar PSRS tautām un bija šīs bied-rības sekretārs. Drīzumā iznāks divas Grēviņa grāmatas bēr-niem, kurus dzejnieks labi sa-priet un kurus uztverei viņa skaidrais, atjautīgais pants kā radījis. 51. gadu Valdis Grēviņš uzsāk savu spēku nobriedumā un dzīvā romānē. Lasītāji novēl viņam darbā labas sekmes par godu Padomju Latvijai.

Nezinu, vai gluži morāla ir mana vēlēšanās arī pašam pa-šmies jubilāra saulē. 1916. ga-dā biju cara zalcītis pirmajā pasaules karā un kādā koman-dējumā nokļuvi Maskavā. Tā bija pilna ar latviešu bēgļiem, un tur Kultūras birojā sapazi-no ar Valdi Grēviņu, kas gan nebija bēglis, bet students un biroja sekretārs. Tur literātūras entuziasts Kārlis Freinbergs iz-deva savu «Taurētāju» un ie-spieda mūsu abu dzejas. Tad pirmo reizi nokļuvi Maskavas teātros. No Maskavas uz fronti aizbrauc ar grāmatām un jau-no un vecu draugu sirsniņu. Pagājuši 29 gadi, un pateicīgi atkal atceros Maskavu, kas Lie-lajā Tēvijā kara man deva ilgu pajumti. Daudzus latviešu rakstniekus ar Maskavu saista dārgas atmiņas, — lai tās vieno viņus darbā!

J. Sudrabkalns

IZCILS NOTIKUMS

Vakar, 20. septembrī, plkst. 19 LP Rakstnieku Savienības tel-pās notika sirsniņa latviešu pa-domju rakstnieku sastapšanās ar krievu drāmas rakstnieku, literātūras un mākslas mēneš-raksta «Znamja» redaktoru Vse-volodu Višņevski.

Rakstnieks (dzimis 1900. gadā) lielu populāritāti visā PSRS ie-guvis pirms apmēram piecpad-smit gadiem. Iezīmīgākās viņa lugas: «Pirmā kavalērijas ar-mija» (1930.) — veltīta Budjo-nija kavalērijai, un «Opti-mistiskā tragēdija» (1934.). Pēdējā lugā spilgtos tē-los parādīts pilsoņu kara laika varoņgars, tautas revolūcionā-rais noskaņojums, kur augsto revolūcijas ideju apgaroti, ļau-dis bieži nerēķinājās pat ar sa-vām dzīvībām. Vēl pieminama viņa luga par Vāciju — «Karš rietumos» (1932.) un «Pēdējais izšķirīgais» (1931.), kura pēc au-

tora vārdiem «pirmā luga no iecerētās kara lugu serijas, kur no visām pusēm paredzēts aplūkot moderno karu».

1936. gadā Višņevskijs uzrak-sta scenāriju filmai «Mēs no Kronštates».

Rīgas skatītājiem šovasar bi-ja izdevība Dailes teātri noska-tīties viņa lugu «Un viņņojās jūra», ko te izrādīja ar labiem panākumiem.

So un vēl neminēto drāmatis-ko sacerējumu autoru, kuru bija gods mūsu rakstniekiem vakar sastapt, pēc Tautas rakstnieka Andreja Upīša uzrunas, uzstā-jās ar priekšlasījumu: «Padom-ju rakstnieki Tēvijā kara lai-kā». Izejot no kara laika temām klasiskajā krievu literātūrā, re-ferents apskatīja padomju rakst-nieku pilsoņu kara 1918.—20. g., tālāk viņš izvirzīja temu par padomju rakstniekiem un PSRS aizsardzību 1941.—45. gados, par

(Turpinājums 7. lapa pusē)

LATGALES DZIESMINIEKA ATCERE

Paiet 100 gadu, kopš dzimis atmodas laikmeta dziesminieks Andrivs Jurdžs, ievērojamā Latgales revolūcionārā dziesminieka Pitera Miglīnieka ciņu biedrs.

Apstākļi, ka viņš līdz šim maz pieminēts, nemazina Latgales 19. g. s. literatūrā viņa nozīmi, kas patiesībā nav mazāka par Neredzīgā Indriķa, Dinsberga, Līventāla un citu nozīmi.

Andrivs Jurdžs dzimis dzimtības laikā 1845. gadā Ludzas apriņķī Nautrēnu pagasta Kārkiņiekos. Izglītības ziņā Andrivam nebija laimes. Grūto materiālo apstākļu dēļ jaunā censonā vecāki nav spējuši viņu izskolot. Tomēr pašmācības ceļā viņš iemācās lasīt un rakstīt, pie tam latviski, krieviski un poliski. Citīgi lasa poļu un krievu ievērojamākos literārus, episkus un drāmatiskus, sajūsmiņās par tiem un samērā jauns

pats ķeras pie zoss spalvas. Tā Jurdža pirmie mēģinājumi dzejā rodas jau ap 1860. gadu, kad viņš vēl tikai 15 gadus vecs zēns. Par dzejas paraugiem viņam kļuva krievu un poļu klasiķu darbi, kuņus (Puškinu, Mickeviču, Lermontovu un citus) viņš tulkojis un lokalizējis. Par galvenajiem Andriva Jurdža dzejas skolotājiem tomēr izvērtās tautasdziesmas, pasakas un teikas, kuru ietekme viņa stilā visvairāk izjūtama. Šī atmodas dziesminieka mākslinieciskās rādīšanas apstākļi ir gandrīz leģendāri — sacerējumi tapuši naktīs pie skala uguns, kad bija paveikti dienas klausu darbi un vakarā apkoptas paša druvas. Par spīti šim grūtībām, viņš tomēr savā mūžā uzraksta (kopā ar tulkojumiem) 15 lielas grāmatas. Tur sakopoti stāsti, dzejoļi, tautasdziesmas, pasakas un tulkojumi kopā 15.000 lappusēs.

Kad 1862. gadā Latgalē iznāk pirmais populārais kalendārs «Infantu zemes laika grāmata», arī Jurdžs te piedalās par līdzstrādnieku. Bet tad nāk 1865. gads. Pēc reakcionāro vācu un poļu muižnieku spiediena pēkšņi Latgalē aizliegta iespiest grāmatas. Iestājas tik nenormāls stāvoklis, ka literatūra nokļūst spekulantu rokās. Ārzemēs iespiestas grāmatas spekulanti slepeni ievēd un izplata. Tomēr ne šo grāmatu daudzums, nedz kvalitāte nebija ievērojama. Būtībā tauta bija šķirta no iespējas legāli iepazīties ar kaut cik augsti vērtējamu dzeju. Taisni šajā laikā, kad virs ezerzemes salmu jumiem drebēja muižnieku, apspiedēju dūre, kad šķita, ka tumsu kāds sprausiā no apvārsņiem, spēlētākie draudzīni strādā divi pilnākie šedienes gara pionieri: Pīters Miglī-

nieks un Andrivs Jurdžs, sludinādami brīvību un aicinādami tās vārdā sacelties. Viņu dzejoļi un stāsti ar šādu tendenci rakstā slepus apstaigā latgaliešu sētas. Tautā no rokas rokā šīs grāmatas ceļo kā svētums. Jurdža grāmatu lappuses pats autors bieži ilustrē. Lai gan Jurdžs atstājis literāro mantojumu lirikā un epikā, tomēr viņa lirisko sacerējumu mākslinieciskā vērtība ir lielāka par episko sacerējumu vērtību. Līrikā dziesminieks apliecina labu dzejisku iejūtu un erudīciju formālos jautājumos. Dominē dabas motīvi, mītoloģija, cilvēku sociālās attiecības.

Dzejoļi «Ziedu meita» autors gaviļaini parāda vasaras atnākšanu:

Zelta stariem saule laistās,
Visas malas priekā slīgst;
Putnu dziesmas kroni saistās,
Zāle zājo, ziedi likst.
Lakstīgala dzied aiz žoga,
Dzeguze ar dziesmu trauc,
Vasara kad stāv aiz loga,
«Ciemu iekšā!» visi sauc.

Latvijas RAKSTNIEKI

Lai gan mūsu padomju rakstnieki ļoti aizņemti dzimtenes jaunceltnes darbā, viņi tomēr ļoti rosīgi strādā arī literatūrā. Vasaras iso atpūtas laiku (kam tāds bijis) viņi izlietojuši nevis atpūtai, bet intensīvam daiļrades darbam.

Tautas rakstnieks ANDREJS UPITS vasaras mēnešos pabeidzis apmēram 5 autora lokšņu biezu vēsturisku apskatu «Latviešu literatūra», ko Elza Egļe pārtulkojusi krievu valodā un ko vēl šogad Maskavā izdos Padomju rakstnieku apgāds. Ir jau pārstrādāta un pabeigta arī Latviešu jaunākās rakstniecības pirmā daļa, un pašreiz autors citīgi raksta šā kapitālā darba otro daļu un gatavo lekciju kursu universitātē, kur viņš vada latviešu literatūras katedru. Bez tam viņš tuvākā laikā pabeigs noveli «Darba dienests». Iecerēts arī romāns «Eduards Veidenbaums», kur atspoguļosies jaunās strāvas laikmets.

(Turpinājums nākamajā numurā)

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBĀ

(Turpinājums no 6. lappuses)

piedalīšanos Leningradas, Maskavas un citu pilsētu aizsardzībā, Baltijas atbrīvošanā, par kaŗa gājienu uz Berlīni, par iespaidiem Vācijā.

«Lielā krievu tauta,» dedzīgi apliecināja referents, «aizvien bijusi kareivīga, jo viņu no visām pusēm ieslēguši ienaidnieki. Trīs ceturtdaļas no savas vēstures krievi bijuši spiesti pavadīt kaŗos.» Vissīvākās cīņas izcīnītas ar vāciešiem; bet tā kā vāciešu briesmas kopš 12. g. s. bijušas arī latviešiem, tad jau vairāk nekā 700 gadu izveidojusies latviešu un krievu cīņas draudzība pret vāciešiem. Referents ļoti augstu novērtēja latviešu tautas cīņas garu pret šo senseno ienaidnieku gan kaujās, gan 1905. gada revolūcijā, gan rakstnieku darbos. Sevišķi cildināja dziesminieka A. Pumpura, dzejnieka Raiņa, rakstnieka Andreja Upīša un dzejnieka

Jāņa Sudrabkalna nopelnus latviešu literatūras cīņā pret «Melo brunīnieku».

«Krievu literatūrā zobena un spalvas sadraudzība pazīstama jau sen,» atzīmē referents. 18. g. s. lielākais kaŗa rakstnieks bija Deržavins, kas pats piedalījies kaujās. Lermontovs, būdams pats virsnieks, dedzīgi savās dzejās apdzied Napoleona sakāvi Krievijā. Puškīns piedalījies Erzerumas iepemšanā, krievu varoņgaru slavē «Poltavā» u. c.

Pats referents kopā ar Alekseju Tolstoju piedalījies 1936. gadā spāņu pilsoņu kaŗā. Maksīms Gorkijs nācis pie kaŗavīriem šautuvē speciāli vingrināties šaušanā, lai varētu stāties kaut par vienkāršu ierindnieku kaŗā pret dzimtenes ienaidnieku. Michailis Solochovs jau kā 15 gadus vecs zēns izbūda pilsoņu kaŗa slvumu. Šā Tēvijas kaŗa laikā dažādās frontēs aiz-

gāja bojā ap 150 padomju rakstnieku, kas liecina, ka visi rakstnieki bija iesaistīti kaŗā. Runātājs tik saistoši, glezņaini un izjusti izvadāja klausītājus cauri visiem Tēvijas kaŗa gadiem, ka visa zāle priekšnesumu pārdzivoja kā pirmšķirīgu mākslas darbu. Te klausītājus līdz sirds dziļmēram aizkustināja stāsts par Leningradas aizstāvjiem, te saķēlīnāja līdz vēl nebijušai pakāpei naidu pret vācu okupantiem stāsts par Maskavas un Stalingradas aizstāvjiem, te apvēdināja ar krievu tautai raksturīgu, neatdarināmo sirsniņu un taisnības izjūtu stāsts par Berlīnes krišanas dienām. Galā visi mūsu rakstnieki atzina, ka Rīgā sen nebija dzirdēts tik ticams priekšlasījums. Protams, to varēja sniegt tikai tāds rakstnieks kā Višņevskis, kuŗš patš bijis Leningradas aplenkumā, pats tur cīnījies ar cietu apņēmību sirdi: «Vairāk ienaid-

Visumā viņa mūža koklē vienkārši, maigi, brīžiem asprātīgi un dzēlīgi — kā jau verdzīnātas tautas kaŗotājam pret muižniekiem. Protams, smagais laikmets lika uzstāt arī drūmākus akordus.

Jāpiezīmē, ka sava mūža pēdējos gados (no 1919.—1926.) sirmais dziesminieks zaudēja acugaismu. Ja atceramies viņa lielo mūža darbu — 15 sējumu (15.000 lappuses) — kas vācstīti pie skala gaismas, tad sa-
pratisim akluma cēloņus.

Sodien, Jurdža simtajā dzimundienā, mēs viņu atceramies kā dziesminieku, kuŗa darbi, nebūdami sevišķi izcilī mākslinieciskā ziņā, bijuši liels virzītājs spēks sava laika sabiedrībā Latgalē, ievadot to ciņu pret Melo brunīnieku, kas nule pabeigta. Sevišķi savā dzīvē Jurdža bija revolūcionārs cīnītājs par apspiesto zemnieku brīvību. Tā viņš bija kāda Ludzas dumpja vadonis, kas notika sakarā ar muižnieka Rozenšilda-Paulīna dēļ apcietināto Pīteru Miglīnieku. K. A.—rs.

K. Pāisums

ANĢĻU RAKSTNIEKS MASKAVĀ

Interesēdamies par draudzīgo padomju tautu mākslas dzīvi, Maskavā ieradies angļu populārais rakstnieks Dž. B. Prīstlijs.

12. septembrī laikraksta „Совetskoe Искusstvo” redakcijā viņu sagaidīja Tautas skatuves mākslinieki A. Tairovs un N. Akimovs, Nopelniem bagātie mākslinieki: S. Gerasimovs, G. Aleksandrov, S. Jutkevičs, skatuves māksliniece E. Jungerre, prof. Morozovs un Maskavas laikrakstu korespondenti.

Dž. B. Prīstlijs atbildēja uz daudzajiem klātesošo jautājumiem par kino un teātra mākslas stāvokli Anglijā. Viņš, starp citu pastāstīja:

Anglijā diezgan krasi izteikta tendence uzskatīt teātri kā izpriecas vietu, bet ne kā mākslas parādību. Skatītāju pēckara gurdenumus spiež diezgan plašā mērogā izrādīt viegla satūra komēdijas un farsus. Tomēr paplašinās tās sabiedrības loks, kurā pie teātra mākslas pietiek nopietnāk. Šķiet, ka mēs Anglijā pašreiz pārdzīvojam pārejas periodu no vecā kapitālistiskā teātra uz kooperatīvu vai valsts teātri.

Tās pašas grūtības, kas teātri, vēl krāsāk izņemjas kino pasaulē.

Mēs ar interesi sekojam jaunākajam padomju kino pasaulē. Kara laikā redzēju filmu par Tēvijas kara partizāniem «Tautas atbēdži» un uzrakstīju tai komentārus.

Kas attiecas uz padomju lugu, tad tās Anglijā ļoti populāras.

Gogoļa, Čehova un Turgeņeva lugas jau sen iekapojušas mūsu skatuves. Bieži un ar panākumiem tiek izrādītas arī pašreizējo autoru lugas, kā: K. Simonova «Krievu laudis», ko sekmīgi izrāda Londonas teātris Old Week, Katajeva «Rīnka kvadrātūra» u. c. Būtu ļoti labi, ja visas šīs lugas angļu skatītājs varētu arī redzēt padomju režisoru un aktieru izpildījumā. Tas būtu zīmīgs notikums Anglijas kultūras dzīvē. A.

PRĪSTLIJS PAR KRIEVU LITERĀTŪRU

Esmu lasījis lielu padomju dzejnieka Majakovska dzeju, bet tā kā tulkojums isti neatspoguļo oriģinālu, tad neņemot par viņu šoreiz spriest. No klasiskiem pazīstu un cienu Puškīnu. No padomju rakstnieku sacerējumiem spēcīgi mani ietekmējuši Alekseja Tolstoja «Sāpju ceļš» un Solohova «Klusā Dona». Lasīju Erenburga «Parīzes krišana», bet manuprāt viņa kara apraksti labāki. Anglijā šie apraksti iznākuši atsevišķā krājumā ar maniem priekšvārdiem Spēcīgi savīļo

Erenburga humors. Manuprāt Erenburga kara apraksti — visspēcīgākais, kas vispār uzrakstīts jebkurā valodā par šo karu.

Angļu lasītājs par padomju literatūru pagaidām informēts vispārējos vilcienos. Ceru, ka turpmāk stāvoklis uzlabosies. Šai virzienā tiek jau daudz kas darīts. Septembrī Londonā sešu pazīstamo angļu kritiķu klātbūtnē notiks literārs vakars. Pārspriduma tema — pēdējo gadu padomju literatūra. Bez tam kultūrālā sadarbības biedrība ar Krieviju rēgulāri izdod biļetenu, kur sīki apgaismo padomju literatūras jaunumus. Kas attiecas uz angļu pēckara rakstniecību, saka Prīstlijs, «tad vērojams, ka jaunais rakstniekos tendence uz sociālām temām, pa daļai iespējams, ka izpaudīsies arī misticisms un individuālisms, jo tautā pēc sešu gadu kara vērojams liels gurdenums».

Tādas īsumā ir Prīstlija domas par padomju un angļu literatūru. Taču nevien rakstnieka vārds, bet pats gadījums, ka viens no populārākajiem angļu rakstniekiem ieradies padomju galvaspilsētā, liecina, cik ļoti nopietni angļu literatūru apzinās un vērtē arī padomju literatūru. K.

DŽONS BOINTONS PRĪSTLIJS (PRIESTLEY)

Ja Prīstlijs ierindojams ievērojamāko moderno angļu romānu autoru vidū, tad angļu jaunākajā drāmas rakstniecībā viņam neapšaubāmi pieder pati pirmā vieta.

Pie labākajiem Prīstlija agrā posma sacerējumiem, ar kuriem viņš ierindojās populāro rakstnieku rindās, pieskaitāmi: «Benighted» (1927.), «The Good Companions» (1929.), «Angel Pavement» un epistolārais romāns «Farthing Hall» (1929). Romānā «The Good Companions» (Labie biedri) autoram diezgan veiksmīgi izdodas parādīt bagātu, daudzveidīgu dzīvi. Šis angļu reālisma virziens, kuram arī piesienas Prīstlijs, pēc angļu literatūras vēsturnieka Kazamjiana pirms divdesmit gadiem izteiktā uzskata, ir radniecīgs krievu reālismam un ir pat pēdējā ietekmēts. Tāpēc nav nejausība, ka Prīstlijs uzskata par vienu no saviem literatūras skolotājiem Čehovu, kura darbi saīsumina angļu rakstnieku ar tēlošanas vienkāršību, kā arī ar dzīves apliecināšanu. Taču vairums Prīstlija sākuma darbu, izņemot «Labos biedrus», vēl tālu no šī reālista un dzīves apliecinātāja cēla.

Šis tumšās krāsas un skepsi rakstnieka darbos izdzēsa tikai karš ar fašistiem. Reālītātes un

mošuma aparāts jau ir romāns «Aptuņojums Gretlijā», kur angļu tauta viņas grūtajos brīžos aicināta būt modra par savu likteni. Taču kā sevišķi izdevies būtu minams Prīstlija jaunākais romāns «Dienas gaisma sestdienā» (1943.). No šī romāna dveš daudzveidīgā, intensīvā, spilgti izteiktā angļu kara laiku strādnieku dzīve. Čehoviski vienkāršiem un spēcīgiem vārdiem te uzburtas rūpnicu ainas un kara laikam piemērojams pilsēta, kur katram sabiedrības loceklim ir tikai viens mērķis — cīņa pret visas kultūras un eksistences apdraudētāju — fašismu. Paralleli te parādīta kolektīvās apziņas dzimšana, kas grauj gadsimtos radīto angļu individuālismu. Viss tas parādīts tik dzīvi, ka lasītājs jūtas pats nokļuvis viņu vidū. Šai sakarā der pieminēt, ka pats romāna autors arī piedalījies karā, rakstīdams presē un uzstādamies vairākkārt radiofonā ar dedzīgiem aicinājumiem — cīnīties pret angļu tautas un visas pasaules kultūras lielāko ienaidnieku.

Džons Bointons Prīstlijs ierindojās labāko angļu moderno romānu autoru skaitā.

Taču jaunākajā angļu drāmā viņam pieder nenoliedzami pati pirmā vieta, jo otrs, pāri par 90 gadu vecais drāmas meistars Bernhards Sovs jau patiesībā pieskaitāms agrākai paaudzei. Vēl pirms otrā pasaules kara, ar savām veikli konstruktīvam un pievilcīgām lugām Prīstlijs iekāpoja Anglijas un ārzemju publikas simpātijas. Tā luga «Dangerous Corner» (Bīstamais pagrieziens), kas rādīta arī filmā, ļoti pazīstama arī padomju skatītājiem. Šai, kā arī citās pirmšķarā Prīstlija lugās, tāpat kā romānos, eipo skeptiskais pesimisms. Tomēr pesimistiskā luga «Eden End» ir ļoti reāli tverta un varētu teikt, ka tā ir Prīstlija īstenības attēlojuma šēdevers.

Prīstlija lugām pa lielāki daļai blakus spilgtam reālismam aužas cauri fantastika kā spilgts, acis apžilbinātājs paveiciens audumā. Tā lugā «Mūzika nakti» mūzikas ritmi, kurus klausās uz scēnas darbojošās personas, palīdz kāpināt apziņu, ka vecejai pasaulei jāiet bojā. Ilgi cildināto baironisko individuālismu reiz nu apmaina doma, ka tikai kolektīvs spēj visu. Nav vairs ticības uzpūstīgā Manfreda un Čailda Harolda individuālajam spēkam. Otrajā, vēl fantastiskākajā lugā «Viņi pietuvojās pilsētai» parādīti dažādi laudis, kuri apmetušies pie kādas vārdā nenosauktas pilsētas sienām. Viņi uzzina divainas lietas — aiz pilsētas sie-

nām dzīvo pilnību sasniegusi cilvēku sabiedrība. Šai sabiedrībā par cilvēka vērtību spriež nevis atkarībā no viņa bagātības, stāvokļa vai kārtas, bet gan atkarībā no viņa paša darba veikumiem. Par šo sabiedrību ieteicējas arī kāds tvaikona mehanikis Džo, viens no spilgtāk zīmētiem lugas varoņiem. Lugas sākumā varonis, būdams aristokrātiskās, vecās Anglijas spriedumu ietekmē, aplicina, ka viņš tic atsevišķā indivīda neaprobežotām spējām, jo «kopas laudis» viņaprāt neko derīgu radīt nevarot. Tad viņš kādu laiku uzturas šai ideālās sabiedrības pilsētā. Viss tani redzētais un piedzīvotais maina Džo uzskatus. Viņš pārlicinās, ka tikai ļaunu kopā darbotamies un saskaņā ar to, var dzīvē visvairāk sasniegt, tikai tad naveras vispārīgās attīstības tāles. Beigās Džo apmetas uz pastāvīgu dzīvi šai pilsētā. Fantastikas izraibinātā romānā mēs tomēr skaidri redzam autora cīņu pret to sociālo netaisnību, kas valda Anglijā un kas bazejas uz novecojušās individuālisma ideoloģijas.

Sopad Prīstlijs sacerējis lugu «Atnāca inspektors», kurai uz padomju skatuvēm ar nosaukumu «Viņš atnāca» lemts parādīties agrāk nekā Anglijā. Lugā notēlotie bagātnieka ģimenes locekļi izrādās tieši vai netieši pārkāpumu dalībnieki pret nabagiem.

Ar vēl līdzšinējos viņa drāmatiskajos sacerējumos neredzētu meistarību šai lugā tiek raidītas arī sazālotas satiras bultas pret izsūcējiem, darba spēka ekspluatātoriem. Pašā pēdējā laikā viņš uzrakstījis vēl lugas: «Dženniis Villers» un «Tā bija no paradīzes laikiem». Galā jāpiezīmē, ka romāni: «Dienas gaisma sestdienā» un «Aptuņojums Gretlijā» pārtulkoti arī latviešu valodā un drīzumā iznāks VAPP'a grāmatu apgādā.

Konstantīns Aizpurs

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: V. Lukss (atbildīgais redaktors), N. Grīnfelds, A. Lapiņš, R. Peļše, A. Sakse, O. Tilmanis. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.— Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kļirova ielā 41/43. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.